

Økonomi og kristendom

Så giv kejseren, hvad kejserens er,
og Gud, hvad Guds er!

Jesus

Økonomi og kristendom

... hvad Guds er

Redigeret af Andreas Østerlund Nielsen,
Jonas Adelin Jørgensen og Martin Ishøy

Eksistensen
København 2019

Økonomi og kristendom

... hvad Guds er

Redigeret af Andreas Østerlund Nielsen, Jonas Adelin Jørgensen
og Martin Ishøy

© Forfatterne og Eksistensen, 2019

Bogen er sat med Adobe Garamond Pro på Eksistensen
og trykt hos ScandinavianBook

ISBN: 978-87-410-0474-7

Omslag: Eksistensen

Udgivet med støtte fra
Økumenisk Fond

Oversatte citater er, hvor intet andet er nævnt,
oversat af forfatterne eller redaktionen

Eksistensen
Frederiksberg Allé 10
DK-1820 Frederiksberg C
tlf. 3324 9250
www.eksistensen.dk

Indhold

Introduktion	7
<i>Andreas Østerlund Nielsen, Jonas Adelin Jørgensen og Martin Ishøy</i>	

Del 1

Økonomisk teori og praksis i kritisk belysning

1. Udfordringer for velfærdssamfundet	15
<i>Torben M. Andersen</i>	
2. Det dominerende økonomiske rationales ufornuft	25
<i>Jesper Jespersen</i>	
3. Økonomismens trold skal tæmmes	35
<i>Peter Lodberg</i>	
4. Klodens tilstand afslører konflikten mellem kristendom og mammon	45
<i>Martin Ishøy</i>	
5. Vi er alle i samme båd – lad os redde den	57
<i>Jørgen Thomsen</i>	
#1 Krydspunkt – Bådhullerne	69
<i>Jens Maibom Pedersen</i>	
#2 Krydspunkt – Systemet	71
<i>Kristian Nakskov Kappel</i>	

Del 2

Kristendom og økonomi

6. Økonomi – bibelteologiske og økumeniske perspektiver	75
<i>Johannes Nissen</i>	
7. Guds nåde og menneskers økonomi	87
<i>Else Marie Wiberg Pedersen</i>	
8. Den katolske sociallære og tidens socio-økonomiske udfordringer	97
<i>Jakob Egeris Thorsen og Bjørn Thomassen</i>	
9. Tre tilgange til kristendom og økonomi – en systematisk oversigt	113
<i>Mikkel Gabriel Christoffersen</i>	
10. Europa, globaliseret økonomi og Guds mission	121
<i>Jonas Adelin Jørgensen</i>	
#3 Krydspunkt – Profetisk	135
<i>Niels Nymann Eriksen</i>	
#4 Krydspunkt – Jorden	137
<i>Bodil Skjøtt</i>	

Del 3

Et kristent engagement

11. Det kristne menneskes kald til kærlighedens økonomiske ansvar 141
Ulrik Nissen
12. At bidrage til politiske og økonomiske forandringer 149
Charlotte Dyremose
13. Tjen din næste med penge – og få snavsede fingre 159
Birgitte Graakjær Hjort
14. Tjen penge. Brug dem godt. Og giv andre adgang til dem 167
Manuel Vigilius
15. Hvad hvis Jesus faktisk mente det, han sagde? 177
Klaus Højgaard Laursen
- #5 Krydspunkt – Gråvej 187
Helle Christiansen
- #6 Krydspunkt – Luther 189
Anne Birgitte Reiter

Del 4

Kirken og pengene

16. Kirkens involvering i samfundsøkonomiske problematikker 193
Asger Chr. Højlund
17. Til frihed har Kristus frigjort os 203
Claus Thomas Nielsen
18. Delekirke skaber struktur for kristen troskab 215
Andreas Østerlund Nielsen
19. Kan folkekirken købes for penge? 225
Hans Raun Iversen
20. Folkekirkens økonomi – normativt betragtet 235
Peter Fischer-Møller

Perspektiverende sammenfatning – Afrunding

- Økonomi og kristendom: Sammenfatning og perspektivering 247
Niels Kærgård
- Afrunding 255
Andreas Østerlund Nielsen, Jonas Adelin Jørgensen, Martin Ishøj

- Bidragydere 257

Introduktion

*Andreas Østerlund Nielsen,
Jonas Adelin Jørgensen og Martin Ishøy*

Økonomi handler om udveksling. Om goder og ressourcer, der skifter hænder. Økonomi er med andre ord et udtryk for, at vi mennesker har med hinanden at gøre. Men hvilken betydning skal økonomi tillægges, hvordan indretter vi økonomier bedst, og med hvilket mål? Og har svarene på disse spørgsmål med Gud at gøre – hvad siger kristendommen om økonomi?

Når disse spørgsmål bliver drøftet, kan vi møde mange markante og tilsyneladende modstridende vurderinger af den måde, som økonomi former vores verden på. På den ene side konkluderes det, at neoliberalismen skaber voksende ulighed og økonomisk ustabilitet. På den anden side konstateres det, at kapitalisme og markedsøkonomi har løftet mange hundrede millioner ud af ekstrem fattigdom. Argumenter og synspunkter flyger gennem luften, når politikere, økonomer og middagsselskaber diskuterer global og national økonomi. Det kan være svært at vide, hvem vi skal tro på, og hvad vi skal mene og gøre: Bliver nøden mindre eller større? Hvor langt rækker vores ansvar? Hvad er de bedste midler til at gøre verden til et endnu bedre sted at leve for flere?

Både nøden i verden, de sociale udfordringer i Danmark og klimakrisen – som alle er tæt forbundne med økonomi – kalder på vores opmærksomhed og afkræver os et svar og en reaktion. Det ligger lige for at støtte et velgørende formål eller købe en pose fairtrade kaffe, men derudover er det nemt at gå i stå, fordi de økonomiske sammenhænge virker så komplekse og upåvirkelige. Hvad enten vi vil det eller ej, er

vores liv gennemtrængt af økonomiske strukturer, som reelt bestemmer en stor del af vores daglige adfærd og prioriteter. Men der findes mange både traditionelle og alternative måder at forholde sig bevidst og aktivt til de økonomiske forhold og strukturer på. I årtier har kirker været engagerede i socialøkonomisk udvikling i Det Globale Syd såvel som i diakonalt arbejde i Danmark. I FN-regi enedes politiske ledere i 2015 om at forpligte hinanden på de 17 Verdensmål for en bæredygtig udvikling. Erhvervsikoner anvender store dele af deres formuer til velgørende formål. Mange steder arbejdes der på græsrodsniveau med mikrolån, genopdagede andelstanker og deleøkonomier. Kort sagt: Mulighederne er mange.

Flere kan bidrage til samtalen

Vi behøver ikke alle sammen at blive fagøkonomer for at kunne forholde os til de økonomiske problemstillinger og reagere på en kvalificeret måde. Tværtimod: Økonomi er for vigtigt, til at vi kan overlade det til økonomer alene. Kristendommen åbner også vigtige og nyttige perspektiver på økonomi. Den kristne tro med udgangspunkt i Jesu liv og forkyndelse bibringer en grundforståelse af menneskers liv i verden og af vores adfærd. Bibelen og den kristne tradition rummer desuden righoldige ressourcer til at kvalificere og korrigere økonomisk tænkning, politik og praksis i stadigt vekslende sammenhænge og situationer. Der er god grund til at drøfte såvel kristendommen i et økonomisk perspektiv som økonomi i et kristent perspektiv.

En kristen selvforståelse indebærer imidlertid ikke et bestemt politisk standpunkt, og Bibelen foreskriver ikke én økonomisk model. Derfor er der brug for brede samtaler, hvor forskelle i økonomiske og teologiske overbevisninger ikke afslutter dialogen, men hvor vi er villige til at lytte og lære af andre. Det er motivationen for denne udgivelse, som samler en række forskellige perspektiver og anliggender under et fælles, kristent fortegn og i en overbevisning om, at kristendommen gør en betydningsfuld socio-økonomisk forskel.

Bogens mål er at gøre flere med et aktivt forhold til kirke og kristendom bevidste om sammenhængen mellem økonomi og kristendom og

at skabe debat, i lys af denne sammenhæng, om økonomiens betydning for vores verden og vores liv.

Multifacetteret tilgang med et fælles udgangspunkt

Bogens forfattere drøfter i deres bidrag, hvordan vi som enkeltpersoner, civilsamfund, stat og kirker skal forholde os til og engagere os i økonomiske spørgsmål og forhold – både principielt, personligt og politisk. Disse bidrag – bogens kapitler – har vidt forskellig karakter og anliggende: Nogle er forskningsformidling, nogle er debatindlæg, mens andre har en personligt berettende karakter. Ligeledes behandles økonomi på alle niveauer fra de globale finansmarkeder til overvejelser om køb af en T-shirt.

Denne multifacetterede tilgang til emnet afspejler bogens intention: at sætte forskelligartede betragtninger over forholdet mellem økonomi og kristendom i forbindelse med hinanden. Hensigten med udgivelsen er med andre ord ikke at argumentere for en bestemt løsning eller position men at inspirere og motivere en bred gruppe af læsere til at forholde sig til økonomi.

Bogens gennemgående forudsætning er kristendommen som et historisk-kulturelt fænomen og den kristne tro som et personligt og kirkeligt anliggende. Bogens kapitler er således bidrag til en kristen samtale om forholdet mellem økonomi og kristendom. Deltagelse i det økonomiske liv og i samfundsdebatten ligger som et naturligt anliggende og perspektiv i dem alle.

Til bogens karakter hører, at hovedparten af forfatterne, redaktørerne inklusive, færdes mere hjemmevant i det kirkeligt-teologiske felt end i det økonomiske fagområde. Brugen af fagøkonomiske udtryk er derfor ofte mere tentative end udtryk for en bestemt økonomisk skoledannelse.

Det er de kirkelige paraplyorganisationer *Dansk Missionsråd*, *Danske Kirkers Råd (Grøn Kirke)* og *Dansk Diakoniråd*, som står bag udgivelsen.

Drøftelsen indtil videre

Samtalen om økonomi og kristendom har været forholdsvis begrænset og lavmælt i dansk sammenhæng. I 1970'erne og 80'erne var der ganske vist nogen interesse præget af den politisk bevidste samtid, men under 90'ernes og 00'ernes vækstrus var det generelt sværere at skabe interesse for politiske og samfundsmæssige anliggender. Nu synes selvbesindelsens tid imidlertid at være inde. Der spørges i den brede offentlighed til, om der er grænser for vækst, og om tidens mainstream-økonomi er forenelig med miljømæssig og klimatisk bæredygtighed? Værdier og livskvalitet, som ikke kan købes for penge, er atter kommet højt på dagsordenen. Det ligger lige for fra kirkeligt-kristent hold at drøfte og involvere sig aktivt i disse problemstillinger.

Udgivelsen her følger sig emnemæssigt til bl.a. følgende nyere danske udgivelser i feltet økonomi og kristendom: *Godt nyt til fattige*, 1981, Det økumeniske Fællesråd og Folkekirkens Nødhjælp; *Liv i overflod for alle – Kristen tro og verdens økonomi i dag*, 1993, Kirkernes Verdensråd og Det Økumeniske Fællesråd; *Den gratis nåde og de mange penge*, 2008, Teologisk Pædagogisk Center; *Tak for lån – 10 teser om kristen livsstil*, 2010, Lohse; *Tag etikken tilbage – Markedstænkningen og dens konsekvenser*, 2015, Jensen & Dalgaard; og *Pengeguden*, 2016, Eksistensen.

Brugsbog for den interesserede

Bogen henvender sig til læsere med interesse for økonomi og / eller kristendom og – ikke mindst – forholdet mellem disse. Der kræves ingen særlig indsigt i økonomi eller teologi for at få udbytte af bogen.

Bogen er velegnet til individuel læsning såvel som til brug i studiegrupper. Det ligger også lige for at bruge den som udgangspunkt for sogneaftener og debatarrangementer og ved kirkelig voksenundervisning.

Fire fremadskridende dele og seks krydspunkter

Bogens kapitler falder i fire hoveddele fra *analyse* over *refleksion* til personlig henholdsvis kirkelig *praksis*. Drøftelserne i hvert kapitel går på tværs af disse elementer, men overordnet set er der tale om et fremadskridende forløb i bogen:

Første del, *Økonomisk teori og praksis i kritisk belysning*, analyserer aktuelle økonomiske problemstillinger: udfordringer for velfærdssamfundet, faglig rigiditet, uhæmmet økonomisme, klimakrise og global forbundethed.

Anden del, *Kristendom og økonomi*, reflekterer over forholdet til økonomi i Bibelen, hos Luther og i den katolske tradition samt i nyere teologi for at belyse kirkens og kristnes udfordringer i relation til økonomi i vores aktuelle sammenhæng.

Tredje del, *Et kristent engagement*, fremlægger – med udgangspunkt i den kristnes kald til at tjene næsten og på grundlag af personlige erfaringer – udfordringer til personlig handling og engagement: politisk, diakonalt, erhvervsmæssigt og som forbruger.

Fjerde del, *Kirken og pengene*, præsenterer med afsæt i en aktualisering af Luthers skelnen mellem det åndelige og det verdslige styre forslag til kirkens handlemuligheder til forbedring af økonomisk tænkning og praksis og drøfter endelig styrker og udfordringer i folkekirkens økonomiske struktur.

Mellem disse fire hoveddele er placeret korte krydspunkter, som trækker tematiske tråde mellem udvalgte kapitler. Hensigten er at bringe bogens forskellige perspektiver i samtale med hinanden og at lede læseren på sporet af dens spændvidde. Bogen kan således læses på kryds og tværs med udgangspunkt i disse krydspunkter.

Endelig afsluttes bogen med en perspektiverende sammenfatning.

Økonomi er et positivt udtryk for, at vi mennesker har med hinanden og med Gud at gøre. Med dette udgangspunkt inviterer vi læseren til at fordybe sig i bogens drøftelser om økonomi og kristendom, som begynder med en analyse af de aktuelle økonomiske udfordringer og muligheder, som kalder på vores opmærksomhed og engagement.